

КИРИЛО— МЕТОДИЕВСКА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ

Т—Я

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО
„МАРИН ДРИНОВ“

КИРИЛО- МЕТОДИЕВСКА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ

ТОМ IV

Т-Я
ДОПЪЛНЕНИЕ

Главен редактор
Лиляна Грашева

Редактори

Екатерина Дограмаджиева, Климентина Иванова,
Стефан Кожухаров, Светлина Николова, Ана Стойкова

СОФИЯ • 2003

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „МАРИН ДРИНОВ“

memoriam. – *Croatica*, 21–22, 1986, p. 202–205; Opširnost bez površnosti. Podsjetnik na život i djelo Vatroslava Jagića. Zagreb, 1988, 102 p.; Vatroslav Jagić o Istri. – *Istra*, 26, 1988, 4, p. 5–12; Языковые поиски хорватских глаголяшей. – In: *Studia slavico-byzantina et mediaevalia europensia*. 1. Sofia, 1989, p. 231–241; Vinodolski zakon. Priredio J. Bratulić. Zagreb, 1988 (рец.). – *Slovo*, 39–40, 1989–1990, p. 206–208; Prvi libar od „grozda“ [J. Bratulić. Istarski razvod. Bibliofilsko izdanje. Pula, 1989]. – *Istra*, 28, 1990, 1–2, p. 119–120; Jedanaest stoljeća nezaborava. Osijek–Zagreb, 1991, 183 p.; Jezik Bašćanske ploče. – *Fluminensia*, 1990 (1991), 1–2, p. 71–77; Hrvatski glagoljaši i počeci hrvatskoga književnog jezika. – *Croatica*, 23–24, 1993, p. 93–106; Fagićeve ocjene Miklošičevih djela. – In: Miklošičev zbornik. Ljubljana, 1993, p. 341–348; Patriarh slavistike (Vatroslav Jagić). – In: *Portreti hrvatskih jezikoslovaca*. Zagreb, 1993, p. 105–112; Hrvatsko književno srednjovjekovlje. Zagreb, 1994, p. 5–115; Biskup Strossmayer i ćirilometodska baština. – In: *Rozumet jazyku. Zbornik k významnému životnomu jubileu univ. prof. Ph. Dr. Radoslavy Brabcove DSc*. Praha, 1995, p. 81–87; Jazik otačaski. Zagreb, 1995, 173 p.; Od Lavoslava Geitlera do Eduarda Hercigonje. – *Croatica*, 26, 1996, p. 29–54; Pouzdani vodič [J. Bratulić. Leksikon hrvatske glagoljice. Zagreb, 1995]. – *Hrvatsko slovo*, 1996, p. 14; Slogotvorni *r i l* u Korizmenjaku Kolunićeva zbornika. – *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 15, 1997, p. 43–50; Najstarije razdoblje hrvatske književnojezične povjesti. – In: *Popularna srieda*. Mostar, 1997, p. 107–110; Hrvatski glagoljaši u središtu Svetoga Rimskoga Carstva. – *Hrvatsko slovo*, 6. lipnja 1997, p. 6–7; Jezičnostilska raslojenost hrvatskoglagoljskih srednjovjekovnih tekstova. – *Croatica*, 27, 1998, p. 57–69; Rezultati i perspektive istraživanja jezika Bašćanske ploče. – In: *900 godina Bašćanske ploče*. Baška, 2000, p. 57–67; O potrebi novih jezikoslovnih proučavanja Bašćanske ploče. – *Đakovski vezovi*, 34, 2000, p. 51–52; Staroslavenski glasovi i oblici. 3 popr. izd. Zagreb, 2000, 160 p.; Filološki razgovori. Zagreb, 2000, 314 p.; Jedan pogled u hrvatsko glagoljaštvo. – In: *Muka kao nepresušno nadahnuće kulture. Zbornik radova međunarodnog znanstvenog simpozija, Zadar–Preko*, 2000. Zagreb, 2001, p. 89–95; *Slovo iskona. Staroslavenska/starohrvatska čitanka*. Zagreb, 2002, 295 p.

Л и т . : М и х а л ј е в и ć М. – *Slovo*, 35, 1985, p. 208–215 (рец.); К о л е н и ć Л. – *Revija*, 3, 1985, p. 51–52 (рец.); Л у к е з и ć И. *Jezik glagoljaša*. – *Dometi*, 8, 1985, p. 81–84; Л у к е з и ć И. – *Fluminensia*, 1991, 1–2, p. 225–229 (рец.); Ž a g a r М. *Znanost i sjećanje*. – In: *Encyklopedia moderna*. 1. Zagreb, 1992, p. 165–171; В р е з а r D. – *Forum*, 12, 1992, p. 536–538 (рец.); Š i m i ć М. – *Slovo*, 44–46, 1994, p. 233–235 (рец.); Т о м а š i ć Т. *Znanstveno i toplo*. – *Kolo*, 1, 2000, p. 510–514.

Елена Томова

ДЕРЖАВИН, Николай Севастьянович (3/15.II.1877 – 26.II.1953) — руски историк и филолог славист. Роден в приазовското бълг. с. Преслав, Бердянски уезд, Таврическа губ., където добре научава местното бълг. наречие. Завършва гимназия в Симферопол (1896) и Историко-филологическия инст. „Безбородко“ в Нежин (1900), където се запознава с М. Дринов. Осъществява научни командировки в Турция (1903) и Б-я (1910). Частен доц. в Петербургския унив. (1912–1917), проф. в Катедрата по славянознание (1917), ректор на Университета (1922–1925), директор на Инст. по славянознание при АН на СССР в Москва (1931–1934). Акад. (1931), член на Президиума на АН на СССР (от 1942). Доп. (1930) и почетен член на БАН (1945). Умира в Москва.

Първите научни издирвания на Д. са посветени на езика и битата на бълг. заселници в Южна Русия. Техен резултат са два капитални труда (1908 и 1915). След Окт. революция (1917) Д. разширява обхвата на славистичните си занимания. Добър познавач е на руската славистика от дореволюционния период.

Работата си върху бълг. история и култура от Средновековието до Новото време Д. продължава през целия си живот. Четиритомната му „История Болгарии“ (1945–1948) почти веднага е преведена на бълг. език. Занимава се и с бълг. фолклор, етнография, с някои проблеми на бълг. литература. На кирило-методиевската проблематика посвещава няколко статии, повечето с научно-популярен характер, както и отделни раздели във втория том на „История Болгарии“ (за литературата през епохата на Първото бълг. царство и нейните най-видни представители). Може да се каже, че те не съдържат нови данни и приноси интерпретации, а представляват идеологизиран вариант на известни тези в духа на

Николай Державин

съветската културна политика по отношение на Б-я (с признаване на авторитета и влиянието на бълг. литература върху старата руска литература и с подчертаване на значението на *богомилството* като социално-класово движение, възникнало в Б-я).

В статията си за литературната дейност на Климент Охридски (1929) Д. разглежда някои основни въпроси относно най-старите *служби за Кирил и Методий*. След като резюмира становищата на известни слависти за двата паметника, Д. категорично отхвърля възможността техните оригинали да са гръцки. Според него службите са съставени окончателно на Юг, в живата още атмосфера на панонските традиции и впечатления, във време, близко до времето на слав. просветители, и от техен непосредствен ученик. Изтъква се приликата им с ЖК и ЖМ по съдържание и композиция, силно изразената в тях слав. идеология и сходството им с ред Климентови творби по стил и език, за което се привеждат много примери. Д. стига до предположението, че посочените произведения са

дело на един и същ книжовник и че би могло с голяма вероятност за техен автор да се приеме Климент Велички.

В отделна публикация (1941) Д. обосновава становището си за възникването на *Синайския евхологий*. Въз основа на поместеното на л. 5б—6а молитвословие, което преценява като отклонение от грц. формула, той отнася паметника към Западното бълг. царство и времето на цар Самуил (997—1014).

Съч.: Очерки быта южнорусских болгар. — Этнографическое обозрение, 1898, 3, с. 37—62; 4, с. 113—125; Заметка о некоторых рукописях и старопечатных изданиях Софийской синодальной библиотеки. — РФВ, 52, 1904, 3—4, с. 175—180; Болгарские колонии Новороссийского края. Херсонская и Таврическая губернии. Симферополь, 1908, 237 с.; Болгарские колонии в России (Таврическая, Херсонская и Бесарабская губернии). Материалы по славянской этнографии. С., 1914, 12+259 с.; Болгарско-сербские взаимоотношения и македонский вопрос. Петроград, 1914, 15 с.; Болгарские колонии в России. 2. Язык. 1. Обзор говоров. 2. Общие итоги, выводы и наблюдения. 3. Тексты. Петроград, 1915, 16+523+94+16 с.; К вопросу о литературной деятельности Климента Величского. — МкП, 5, 1929, 3, с. 27—44; Труды академика П. А. Лаврова в области древнеславянской письменности. — ИАН СССР, серия 7. Отделение общественных наук, 1931, 2, с. 137—169; Наука на службе империализма. — ИАН СССР, серия 7. Отделение общественных наук, 1932, 2, с. 125—149; К вопросу о славянской колонизации Балканского полуострова. — Борьба классов, 1933, 10, с. 38—43; Euchologium Sinaiticum (К вопросу о времени происхождения памятника). — В: Д е р ж а в и н Н. С. Сборник статей и исследований в области славянской филологии. М., 1941, с. 217—231; Древние фракийцы и славяне. — ИАН СССР оля, 2—3, 1944, с. 60—77; Племенные и культурные связи болгарского и русского народов. М.—Л., 1944, 88 с.; Моравската мисия на солунските братя Константин и Методий. — Отечествен фронт, бр. 119, 25 май 1945, с. 4; Происход на българите и образуване на първата българска държава. — ИП, 1, 1945, 1, с. 6—33; Солунските братя Константин и Методий. — Южни славяни, 1, 1945, 2—3, с. 45—49; История Болгарии. 1. М., 1945, 257 с. (на бълг. ез.: С., 1946, 288 с.; 2 изд. 1948); 2. М., 1946, 162 с. (на бълг. ез.: С., 1947); 3. М., 1947, 127 с.; 4. М., 1948, 242 с.; Богомилство и богомили. — ИП, 2, 1945—1946, 1, с. 3—17; Происхождение болгарского народа и образование первого болгарского государства на Балканском полуострове. — Советская этнография, 1946, 1, с. 59—83.

Лит.: Селищев П. – УЗКУ, 82, 1915, 6–7, с. 1–15 (рец.); Милетич Л. [Доклади за избор на нови дописни членове на БАН]. За Н. С. Державин. – ЛБАН, 13, 1929–1930 (1931), с. 28–31; Берков П. Н. Академик Николай Севастьянович Державин (К 70-летию со дня рождения и 50-летию научной деятельности). – ВЛУсиял, 2, 1947, 12, с. 119–123; Николай Севастьянович Державин. М.–Л., 1949, 72 с.; Николай Севастьянович Державин [Некролог]. Список трудов акад. Н. С. Державина в области славяноведения (1898–1952). – Краткие сообщения Института славяноведения АН СССР, 3, 1953, 11, с. 84–94; Академик Николай Севастьянович Державин [Некролог]. – ИП, 9, 1953, 2, с. 220–222; Славяноведение в дореволюционной России. Изучение южных и западных славян. М., 1988, с. 6, 371.

Нина Гагова

ДЕСПОДОВА, Вангелия (16.I.1941) — македонска славистка. Родена в с. Галища, Костурско. Завършва слав. филология в Скопския унив. (1963). По време на следването си специализира палеография при В. А. Мошин. През 1964–1986 е асистентка в Инст. за македонски език в Скопие, където участва в международния научен проект „Църковнославянски речник“. Специализира лексикография в Старослав. инст. в Загреб (1964 и 1966) и в Инст. по славистика в Букурещ. Защитава магистърска теза „Лексиката на Добромировото евангелие“ (1973) и докторска дисертация на тема „Южнославянският пълен апракос“ (1981). От 1986 е н. с. в Инст. за старослав. култура в Прилеп, където ръководи научноизследователския проект „Писмени паметници на средновековната култура в Македония“. Изнася лекции по отделни въпроси от развоя на южнослав. книжовни езици в университетите в Букурещ (1969), Братислава (1970 и 1985) и Ерланген, Германия (1986). Член на Македонския славистичен комитет (1983–1993), на Балк. съвет при Македонската академия на науките и изкуствата и на редакцията на сп. „Balcanoslavica“. Директор на Инст. за старослав. култура в Прилеп (от 1992).

Вангелия Десподова

Основните проучвания на Д. са върху истор. лексикография и текстологията на средновековните слав. ръкописи. През 1985 под нейно ръководство излиза колективният труд „Индекс кон речникот на македонските библиски ракописи“. Тя е автор на диференциалния речник към изданието на Добромировото евангелие (1992), в който е включена и лексиката от откритите по-късно листове (от Парижката национална библиотека и от манастира „Света Екатерина“ в Синай) и който включва 2815 лексеми с техните грц. съответствия и съпоставки с осем евангелски ръкописа (Асем. ев., Мар. ев., Зогра. ев., Добрейшово, Радомирово, Йованово, Кратовско и Македонско евангелие). Д. издава Григоровичевото евангелие (1988), като в изследователската част на труда включва описание на ръкописа, фонетично-фонологичен, морфосинтактичен и текстологически анализ, диференциален речник и класификация на пълните слав. апракоси. В списъка на определените от нея като „македонски“ ръ-